

FILOSOFICKÝ ÚSTAV AV ČR
KABINET PRO KLASICKÁ STUDIA

Na Florenci 3, CZ-110 00 Praha I
web: www.ics.cas.cz
e-mail: kks@ics.cas.cz
tel: +420 234 612 305 fax: +420 222 828 305

Posudek bakalářské práce

Název práce: Tělesnost, liminalita a *communitas* v prožívání svatojakubské cesty

Studijní obor: Teorie a dějiny divadla

Autorka práce: Michaela Bartošková

Vedoucí práce: Mgr. Eliška Poláčková, Ph. D.

Oponentka práce: Mgr. Amálie Bulandrová

Michaela Bartošková ve své práci vychází z vlastní zkušenosti putování po svatojakubské cestě a s pomocí odborné literatury a rozhovorů s dalšími poutníky ji přetavuje v teatrologické uvažování o divadelnosti poutnictví – jedná se tedy o výzkum teatrality v širším slova smyslu, v událostech a situacích mimo kontext institucionalizovaného divadla.

Již na začátku je třeba podtrhnout rozsáhlost teoretické přípravy, která formulaci jednotlivých tezí v práci obsažených předcházela. Diplomantka nejdříve pečlivě nastudovala obecnou literaturu vztahující se k pojmu teatrality a performativity a posléze při osobních konzultacích formulovala témata a koncepty, skrze které by chtěla své zkušenosti ze svatojakubské cesty pojmenovat a zobecnit; těmito pojmy a teoretickými koncepty se stala především turnerovská teorie rituálu, zejména jeho pojmy liminalita, liminoid a *communitas*, a dále fenomenální tělo, jak je definuje Fischer-Lichte, a obecněji tělesnost jako fenomenologický koncept. K těmto pojmům diplomantka nastudovala další literaturu a teprve poté přistoupila k formulaci jednotlivých problémů a samotnému psaní práce. Tento způsob práce považuji za nutné zmínit, protože alespoň podle mé zkušenosti nebývá pravidlem.

Podrobná teoretická příprava se přitom odráží na výsledné podobě práce, která je díky ní přehledně a logicky strukturovaná: obsahuje srozumitelný úvod, rozsáhlý metodologický výklad, který je při tomto typu výzkumu zajisté nezbytný, aby bylo čtenáři zřejmé, prostřednictvím jakých teoretických a analytických nástrojů je materiál nahlížen, dále „turnerovský“ oddíl o svatojakubské cestě jako přechodovém rituálu, oddíl o tělesnosti svatojakubské pouti a sevřený, precizně formulovaný závěr včetně naznačení dalších otázek, které aktuální výzkum otevírá.

Ke struktuře práce by bylo možné namítnout dvě věci: Za prvé se metodologický úvod místy jeví poněkud rozvleklý (viz dále) – drobná kondenzace a občas umazání opakujících se myšlenek by mu jistě prospělo. Za druhé bych pak osobně považovala za o něco logičtější, kdyby byla kapitola „Rituální zakončení pouti“ začleněna do předcházejícího oddílu o

tělesnosti – všechny úvahy, které jsou v ní předkládány (dotýkání architektury a relikvií v chrámu sv. Jakuba, manipulace s Botafumeriem, cesta na Finisterru ad.) by bylo možné s výhodou formulovat rovněž z perspektivy tělesnosti (či už tak formulovány jsou) a ve struktuře kapitol by ubyl na první pohled možná trochu matoucí „sirotek“.

Výběr jednotlivých témat, kterým se Michaela v práci věnuje, a průběh argumentace ohledně jednotlivých témat hodnotím jako velmi zdařilý, místy nadprůměrný. Přitom zejména formulace myšlenek je oblastí, ve které se diplomantka v průběhu psaní práce výrazně zlepšila, protože na začátku měla k ideálu poměrně daleko. Krkolomnost jejího původního autorského stylu, jeho mnohomluvnost a občasná „deníčkovitost“ může místy ještě prosvítat v první třetině práce, ale od kapitoly o liminalitě již sledujeme vyspělé odborné psaní, ve kterém diplomantka prokazuje schopnost jak srozumitelně a plasticky popsat vlastní žitou zkušenost, tak ji smysluplně vztáhnout ke zkušenostem jiných a zapojit ji do dosavadního relevantního odborného diskurzu. Právě toto neustálé usouvztažňování osobních prožitků a existujících teoretických konceptů považuji za jednu z největších kvalit předkládané práce. Jinými slovy je možné říci, Michaela Bartošková svým výzkumem prověřuje turnerovské pojetí rituálu a Fischer-Lichte koncept fenomenálního těla a na případové studii, kterou jí je svatojakubská pout', po mém soudu velmi přesvědčivě ukazuje jejich použitelnost pro zkoumání divadelních aspektů kulturních performancí.

Ocenění hodný je také fakt, že diplomantka přistupuje k předkládaným teoriím kriticky, testuje jejich hranice a přiznává jejich omezenost, případně i nedostatečnost při aplikaci na mnohonásobně rozmanitější realitu, kterou nelze nikdy beze zbytku postihnout jedním modelem – a tutéž obezřetnost aplikuje na své vlastní závěry (srv. např. s. 14, 18, 22, 23, 29, 30, 34, 35, 55). Ze stejného metodologického soudku pak může být i konstatování, že se diplomatce výjimečným způsobem podařilo v průběhu celé práce udržet teatrologickou perspektivu výzkumu, kterou průběžně zdůrazňuje jak jednotlivými formulacemi, tak i explicitním usouvztažňováním zážitku z pouti se zážitkem z (institucionalizovaného) divadelního představení – srv. např. uvažování o prostorovosti zkušenosti pouti na s. 32 a 33, uvažování o spontaneitě, emocích a tělesnosti na s. 35, o vztahu jednajícího těla a předmětu na s. 43 a 44 apod., a také závěr. Práce tak podle mého názoru přispívá k hlubšímu pochopení takových divadelních fenoménů, jakými je tělo jako nástroj sémiózy, aktérství a role, emoce jako prostředek vnitřní transformace, problematika ztělesnění (*embodiment*) ad.

Kromě toho se Michaela daří také posouvat hranice poznání ve výzkumu samotné pouti do Santiaga, což je třeba vyzdvihnout už proto, že by se mohlo zdát, že k turnerovským výzkumům poutnictví a svatojakubské cesty zvláště už nemůže být mnoho co dodáno. Za cenné považuji jednak usouvztažnění tělesného zážitku svatojakubské pouti se zkušenostmi ultravytrvalostních sportovců (s. 13, 31 a 32), jednak právě kritiku představy manželů Turnerových, že křesťanská pout' je individuální záležitostí – Michaela naopak přesvědčivě ukazuje, že (a jak) se mezi poutníky na Caminu vytváří silný a v lecčems unikátní moment společenství, který může přetrvat i dlouho po skončení cesty (s. 23, 36 a 37, 50 a 51).

Práce samozřejmě není prosta různých nešvarů a drobných chyb. Mezi první je třeba počítat občasnou rozvleklost (především v metodologickém úvodu, dále např. s. 26), málo vysvětlené přechody od jednoho tématu ke druhému (např. na s. 10, 16, 25) a neobratné či zjednodušující formulace (např. na s. 9: Mead nebyl jediný, kdo ovlivnil vznik *performance studies*; dále např. 10, 11, 13, 16, 29, 38), chyby pak nacházíme jak v kladení čárek (např. na

s. 19, 22, 28, 29, 40), tak v typografii (názvy článků a kapitol v odborných časopisech a monografiích se nepíše kurzívou, překlepy, apod.). Tyto nedostatky však podle mého názoru dostatečně vyvažují výše zmíněné kvality předkládané práce.

Práci proto hodnotím jako **výbornou** a doporučuji ji k obhajobě.

Otázka k rozpravě: Můj dojem z odborné literatury i vlastních delších putování je, že pro tento typ zkušenosti je dosti zásadní rytmus (v různém smyslu a na různých úrovních) – Vy se tomu věnujete, ale dosti okrajově. Můžete se k otázce rytmu ve (svatojakubské) pouti ještě trochu vyjádřit? Důležitost rytmu pro divadelní i kulturní představení zdůrazňuje i např. Fischer-Lichte (jak v *Estetice performativity*, tak v novějším *Routledge Introduction to Theatre and Performance Studies*), takže snad nejde o moji obsesi pravidelností.

V Brně dne 28. srpna 2019

Eliška Poláčková